

Slovníček pojmů

3D CRT – trojrozměrná konformní radioterapie – standardní technika léčby zářením

Adenokarcinom – nejčastější typ nádoru prostaty

Adjuvance – následná léčba předcházející léčbě (např. radioterapie nebo hormonoterapie po operaci, hormonoterapie po radioterapii)

Androgenní blokátory – blokují působení testosteronu na nádor i tělo tím, že zablokují tzv. receptor

Andrologie – lékařský obor zabývající se chorobami mužských reprodukčních orgánů, jejich diagnostikou, léčbou a prevencí. K nejčastějším chorobám patří mužská neplodnost, erektilní dysfunkce a deficit androgenů. Andrologie je specializace patřící k urologii. V posledních letech bylo zavedeno do praxe množství účinných léčebných metod. I proto je andrologie dynamickým vědním oborem.

Benigní hyperplazie prostaty – nezhoubné zvětšení prostaty

Biopsie prostaty – jedná se o odběr vzorku z prostaty pomocí speciální jehly. V dnešní době se toto provádí nejčastěji pod ultrazvukovou kontrolou. Tkáň prostaty se odebírá přes konečník nebo méně často přes hráz (perineum). Vzorek tkáně je pak histologicky vyšetřen patologem. Cílem je odhalit nádorové postižení prostaty – **karcinom prostaty**.

Brachyterapie – zavádění radioaktivních zrn do prostaty. Jedna z metod radioterapie.

CT (computed tomography) – počítačová tomografie, zobrazovací vyšetření.

Cystitida – jedná se o **zánět močového měchýře**, který je způsoben infekcí bakterií *Escherichia coli*. Původcem mohou být

i jiné bakterie střevního traktu či sexuálně přenosné bakterie či viry. Projevuje se bolestivým a častým močením. Vyskytuje se častěji u žen, pro krátkou močovou trubici a další anatomické souvislosti. Při závažnějším průběhu se může také vyskytovat krev v moči. U nezávažných forem se může léčit klidem, dostatkem tekutin a podpůrnými prostředky. Závažný průběh se léčí močovými antiseptiky nebo antibiotiky.

Cystoskopie – endoskopická metoda, při níž se přes močovou trubici prohlíží močová trubice a močový měchýř a u muže prostata. Je možné při ní také provádět odběr tkáně na histologické vyšetření, odstranit menší **nádory močového měchýře**, zvětšenou prostatu a podobně. Diagnostická cystoskopie se provádí flexibilními nástroji ambulantně a je pro pacienty minimálně obtěžující (na rozdíl od v minulosti prováděné rigidní, neohebné, cystoskopie).

ČIK – čistá intermitentní katetrizace – metoda, kdy se opakovaně zavádí katetr do močového měchýře proto, aby došlo k jeho vyprázdnění

ČUS – zkratka: **České urologická společnost**. Odborná společnost sdružující lékaře stejné odbornosti.

Endoskopie – metoda umožňující prohlédnutí vnitřních tělesných dutin nebo dutých orgánů. Je využívána jako diagnostická nebo léčebná metoda. Její hlavní výhoda je minimální invazivita. Často lze endoskopickými metodami nahradit otevřené operační metody. **Endoskopie** se provádí: 1) přirozenými otvory např. ústy, konečníkem, močovou trubicí; 2) otvory uměle pro tento účel vytvořenými, a to přes kůži – např.: prohlédnutí kloubů (artoskopie), přímý vstup do ledvin přes kůži zad (nefroskopie) apod. Endoskopie provedená ohebnými flexibilními přístroji je pro pacienta poměrně málo zatěžující a je možné ji provést ambulantně. A to bez nutnosti léků proti bolesti nebo s malou dávkou analgetik.

Erektilní dysfunkce – je definována jako neschopnost

dosáhnout nebo udržet ztopoření penisu dostatečného k plnohodnotnému pohlavnímu styku. Podle provedených epidemiologických výzkumů se jedná o časté onemocnění, které postihuje mnoho mužů již od čtyřiceti let. Nejčastější příčinou je porucha cévního zásobení topořivých těles. V dnešní době je dostupná celá řada vysoce účinných léků a léčebných metod pro pacienty s erektilní dysfunkcí.

Gleasonovo skóre (GS) – míra agresivity nádoru, stanovuje se ze vzorku prostatické tkáně pod mikroskopem.

Grading – stanovení agresivity nádoru.

Gynekomastie – zvětšení prsou u mužů, může nastat po hormonální léčbě.

Histologie – vyšetření vzorku tkáně pod mikroskopem.

Hormonální terapie – hormonální léčba. Omezuje působení mužského pohlavního hormonu testosteronu na nádor i na vlastní tělo.

Hydrofilní katetr – katetr potažený po celé délce stejnoměrnou speciální vrstvou připravený k okamžitému použití

Hyperaktivní močový měchýř – jedná se o časté onemocnění, které je definováno jako časté silné nucení na močení, které může být spojené s únikem moče. Podle publikovaných dat se jedná o 7. nejčastější příčinu návštěvy u lékaře. Postihuje téměř pětinu dospělé populace a to přibližně stejně ženy i muže. Přesná příčina hyperaktivního měchýře není známá, ale je známo, že podobné obtíže mohou vyvolávat jiné závažné nemoci nádory močového měchýře, kameny v močových cestách a další. Proto je nezbytné podrobné vyšetření a vyloučení jiných závažných onemocnění specialistou- urologem. V dnešní době jsou dostupné vysoce účinné léky a nové jsou stále vyvíjeny.

Inkontinence – nechtěný únik moče nebo stolice. Jedná se o neschopnost udržet moč nebo stolici.

Inkontinence moče – je definována jako jakýkoli mimovolní únik moče, který způsobuje zdravotní, hygienický nebo sociální problém. Pro odborníky se k definici přidává ještě – kterou lze diagnosticky prokázat. Může být důsledkem řady poruch, a to přímo močových cest, poklesu pánevních orgánů, stavů po operaci močových cest nebo při nemocech nervové soustavy, jako jsou například úrazy páteře, ateroskleróza, demence aj. **Močová inkontinence** se rozděluje na stresovou a urgentní.

Krev v moči – hematurie – jedná se o příznak, který může být způsobený mnoha závažnými nemocemi. Musí být pečlivě vyšetřena. Červené zabarvení moče je způsobeno přítomností červených krvinek v moči. Nejzávažnější příčinou krve v moči jsou nádory močového měchýře, ledvin, případně dalších urologických orgánů. Toto platí zejména pro populaci ve věku nad 50 let. U mladší populace je příčina hematurie spíše méně častá, ale musí být spolehlivě vyloučená. Dalšími příčinami krve v moči mohou být kameny v močových cestách, úrazy, poruchy srážlivosti krve (včetně užívání léků proti srážlivosti), infekce močových cest. Při **infekci** močových cest obsahuje moč spolu s červenými krvinkami i **bílé krvinky**.

Ledvinová kolika – silná bolest v boku způsobená bloádou odtoku moče, nejčastěji močovým kamenem. Roztažení močových cest hromadící se moči je vnímáno jako silná bolest v boku. Podle místa blokády se může charakter bolesti měnit. Pokud je blokáda těsně pod ledvinou, pak je bolest v boku a šíří se do třísel. Při blokádě středního úseku močovodu se bolest šíří u mužů až do varlat a u žen do stydkých pysků. Při blokádě močovodu těsně u měchýře je bolest v boku spojená s častým nucením na moč. Ledvinná kolika je často doprovázena dalšími příznaky například pocením, pocitem na zvracení (nausea), zvracením. Dalším charakteristickým příznakem je, že není úlevová poloha a pacient různě přechází ve snaze si od bolesti ulevit. Dále viz **ledvinové kameny**.

Ledvinové kameny – urolitiáza (močové kameny) – jedná se o přítomnost kamene (případně kamenů) v močových cestách.

Ledvinové kameny je velmi časté onemocnění ledvin, postihuje asi 4 % populace v ČR, je dvakrát častější u mužů než u žen. Kameny vznikají krystalizací solí nebo podobných látek, které jsou normálně rozpuštěné v moči. Příčin vzniků kamenů může být více. Nejčastěji vznikají, pokud je nadbytek určitých látek v moči (například kyselina močová, vápník, fosfáty apod.). Další příčinou může být nedostatek látek, které naopak brání vzniků kamenů (například hořčík, citráty apod.). Kameny nejčastěji vznikají v ledvinách, odkud pak mohou cestovat dále v močových cestách. Mohou způsobovat ledvinnou koliku, což je velmi ostrá bolest v boku. Ta vzniká zablokováním odtoku moče konkrementem, který uvízne v úzkém močovodu. Hromadění moče nad kamenem způsobuje roztažení močovodu a to způsobuje silnou bolest. V dnešní době se kameny močových cest léčí mimotělním drcením (ESWL) nebo endoskopickým odstraněním (ureterorenoskopie).

LHRH analoga (GnRH analoga) – léčiva, která omezují tvorbu testosteronu, a tak omezují jeho působení na nádor i tělo.

Lymfadenektomie – odstranění mízních uzlin, které mohou být postiženy nádorem.

Metastáza – nádorové buňky mohou krví nebo lymfou doputovat do různých orgánů, kde z nich vyrostou nový nádor. Nejčastěji postihuje kosti.

Mikční deník – jedná se o přesný záznam počtu močení během dne. Využívá se pro diagnostiku a léčbu hyperaktivního močového měchýře. Do papírového nebo elektronického deníku se zapisuje čas močení, objem vymočené moče, zda předcházelo silné nucení na močení a zda došlo k nechtěnému a mimovolnímu úniku moče (inkontinenci).

Mimotělní drcení kamenů (ESWL) – litotrypsy rázovou vlnou – jedná se o moderní léčbu močových kamenů. Ta spočívá v rozdrcení kamenů pomocí rázové vlny. Pacient se položí na lehátko s vodním polštářem. Ten je spojen s generátorem

rázových vln a ty pak kámen rozdrtí. Pacient tedy nemusí podstupovat žádnou operaci. Toto drcení se provádí bez nebo s minimem analgetik. Nesmí se provádět pouze u těhotných nebo u poruch krevní srážlivosti.

Močová cévka – jedná se o hadičku, která odvádí moč z močového měchýře. Nejčastěji se používá, pokud se pacient pro zvětšenou prostatu nemůže vymočit. Dále se používá u pacientů pro odvedení moče při bezvědomí, po větších operacích a podobně. Existuje velké množství různých tvarů a typu močových cévek. Je nutné znát, že zavedení močové cévky do močového měchýře je spojeno s vyšším rizikem zavlečení infekce do močových cest.

MR (magnetická rezonance) – zobrazovací vyšetření.

Nádor ledvin – neboli rakovina **ledvin**, karcinom ledvin – je vysoce zhoubné nádorové postižení ledvin. Nejčastějším typem je tak zvaný světlobuněčný karcinom. Česká republika má nejčastější výskyt nádorů ledvin na světě. Vyskytují se dvakrát častěji u mužů. V dnešní době je nádor ledvin nejčastěji odhalen při ultrazvukovém nebo CT vyšetření pro jinou příčinu. Dalšími příznaky jsou krev v moči, bolest v boku, hmatný nádor, ale tyto příznaky jsou známkou již velkého nádoru. Léčba je pouze operační, v dnešní době se provádí odstranění nádoru s částí ledviny (resekce ledvin), odstranění celé ledviny (nefrektomie), případně zničení nádoru speciální technikou (například radiofrekvenční ablace). Chemoterapie a radioterapie není účinná. Částečně účinná je pouze biologická (cílená) léčba, která se podává pacientům s metastázami.

Nádor močového měchýře – jedná se o nádorové postižení stěny močového měchýře. Nejčastějším příznakem je krev v moči. Diagnostikuje se cystoskopií. U drobných a povrchových nádorů může být léčen endoskopickým odstraněním. Při rozsáhlém nádoru se chirurgicky odstraňuje celý močový měchýř – **cystektomie** a vytváří se nový ze střeva.

Nádor penisu – jedná se o zhoubné onemocnění penisu. Postihuje častěji starší muže. Nejdůležitějším rizikovým faktorem je nedostatečná hygiena. Je známým faktem, že výrazným preventivním opatřením je obřízka. U národů, kde se obřízka provádí (arabské státy, Izrael, apod.) se karcinom penisu téměř nevyskytuje. Tam, kde se neprovádí a navíc je hygiena penisu na nízké úrovni, je karcinom penisu velmi častý, například některé státy Latinské Ameriky. Diagnostika je snadná, nádor je nejčastěji kombinací vředové a papilární léze. Léčí se chirurgickým odstraněním nádoru ve zdravé tkáni, u větších nádorů pak odstraněním části nebo celého penisu. Pokud jsou přítomné metastázy podává se chemoterapie a někdy se také používá ozařování.

Nádory varlat – tumory varlat – je nádorové onemocnění varlat. Postihuje nejčastěji muže ve věku 15–35 let. Nejčastěji vzniká z buněk, ze kterých vznikají spermie. Je to vysoce zhoubný nádor. Na druhou stranu jsou výsledky léčby u nádorů varlat velmi dobré. Chirurgická léčba, ozáření nebo chemoterapie (často kombinace jednotlivých metod) dokáže často vyléčit i pacienty s pokročilou chorobou.

Neoadjuvance – léčba před jinou léčbou (např. hormonální terapie před operací nebo radioterapií). Má za úkol zmenšit velikost a oslabit nádor.

Onemocnění ledvin – pod název onemocnění ledvin se řadí velké množství nemocí, které postihuje ledviny. Můžeme si tak představit například sníženou funkci ledvin, krev v moči nebo bílkovinu v moči, zánět ledvin, ledvinové kameny, choroby ledvinových klubiček (glomerulopatie), bakteriální i nebakteriální zánět ledvinových kanálků. Následkem onemocnění ledvin mohou vzniknout další závažná onemocnění, např. vysoký krevní tlak, ateroskleróza a mnoho dalších. Naopak ledviny jsou často postiženy u jiných závažných onemocnění, například u cukrovky.

Operace prostaty – u některých onemocnění prostaty, zejména u

nádorů prostaty a benigní hyperplasie prostaty, nestačí podávání léků a je nutná operační léčba. Prostata je žláznatý orgán u muže, který je uložený pod močovým měchýřem. Je součástí reprodukčního (pohlavního) systému. Pokud je nalezen karcinom prostaty (zhoubný nádor prostaty) je nutné celou prostatu operačně odstranit. Operace se nazývá radikální prostatektomie. Benigní hyperplasii prostaty je nemoc, při které dochází ke zvětšování prostaty. To způsobuje postupně se zhoršující močení a může skončit úplnou zástavou močení (retence moče). Postihuje především starší muže. Téměř u třetiny pacientů léky nestačí a pacienti musí podstoupit operaci prostaty, nejčastěji endoresekcii prostaty. Je to v podstatě vyřezání střední část zvětšené prostaty a to přes močovou trubici. Tím se vytvoří dostatečný prostor pro volné močení.

Paliativní léčba – jejím účelem je omezit potíže, bolest, zlepšit kvalitu života.

Per rectum (skrz konečník) – běžné vyšetření prostaty a konečníku zavedeným prstem.

PSA – prostatický specifický antigen. Jedná se o důležitý ukazatel (marker) získaný z krevního odběru. Pokud je zvýšená hladina PSA, je podezření na nádor prostaty a doporučuje se biopsie z prostaty. Další využití je u již známého karcinomu prostaty, kdy se pomocí sledování hladiny PSA určuje účinnost léčby. Jedná se o enzym, který produkují určité buňky z prostaty a ve zvýšené míře buňky karcinomu prostaty. U karcinomu prostaty se tento enzym dostává ve zvýšeném množství do krevního oběhu a proto je možné ho diagnostikovat krevním testem.

Radikální prostatektomie (RAPE) – odstranění prostaty s důrazem na kompletní odstranění nádoru.

Radioterapie – léčba radioaktivním zářením.

Rakovina prostaty – neboli **karcinom prostaty**, je zhoubný nádor

ze žláзовého epitelu prostaty. Jedná se o nejčastější zhoubný nádor u mužů (kromě kožních nádorů). V mužské populaci tedy představuje rakovina prostaty 10 % všech nádorů podobně jako v jiných zemích západní Evropy. V České republice se jeho incidence pohybuje okolo 60 případů na 100 000 mužů. Lečí se chirurgickým odstraněním prostaty, ozařováním nebo hormonální léčbou.

Relaps – opětovné objevení příznaků nemoci, která byla v klidovém stádiu. Znovuvzplanutí nemoci.

Relaps biochemický – návrat onemocnění zjištěný z vyšetření krve (PSA).

Retence moče – zástava močení. Jedná se o velmi bolestivý stav, kdy má pacient přeplněný močový měchýř a nemůže se vymočit. Vzniká nejčastěji při neléčeném zvětšení prostaty (benigní hyperplasii prostaty). Může se však také objevit jako její první příznak. Přeplněný močový měchýř je silně bolestivý. Léčbou je zavedení močové cévky a vypuštění močového měchýře. Pokud toto není možné zavádí se hadička do močové měchýře přes kůži a břišní stěnu v podbřišku. Následně se léčí zvětšená prostata. Pokud způsobuje opakovanou retenci, pak se provádí chirurgické odstranění prostaty.

Scintigrafie – zobrazovací vyšetření kostí pomocí radioaktivní látky.

Selhání ledvin – je stav, při němž [ledviny](#) ztrácejí svou schopnost vylučovat odpadní látky z [těla](#). Ty se v těle hromadí a následkem toho dochází k poruše vnitřního prostředí ([homeostázy](#)) v lidském [organizmu](#), zadržování [vody](#), vzniku [otoků](#) a celkové otravě organismu. Hromadící se odpadní látky [toxicky](#) působí na ostatní [orgány](#) v těle a způsobují komplikace. Podle rychlosti vzniku se renální selhání dělí na [akutní](#) a [chronické renální selhání](#).

Staging – stanovení rozšíření nádoru po těle.

Stenóza – zúžení

Stresová inkontinence – nechtěný únik moče způsobený zvýšeným nitrobřišním tlakem (například při kašli, smíchu, zvedání těžkých břemen, běhání, chůzi apod.), který překoná uzavírací schopnost svěrače močových cest.

TRUS (TransRektální UltraSonografie) – ultrazvukové vyšetření prováděné sondou zavedenou do konečníku.

TURP (TransURetrální Prostatektomie) – odstranění prostaty skrze močovou trubici. Nepoužívá se k odstraňování nádoru, ale zvětšené prostaty.

Umělý svěrač – jedná se speciální zařízení, které nahrazuje vlastní svěrač močových cest. Používá se u pacientů se závažnou inkontinencí (únikem moče), kde méně náročná metoda není možná. Skládá se z několika součástí, které se do pacientova těla ukládají operačně. Do šourku a podbřišku se ukládají pomocné díly a kolem močové trubice pod močový měchýř se ukládá vlastní uzavírací systém. Ten uzavírá močovou trubici a tím pacient udrží moč. Při naplněném močovém měchýři si pacient sám speciálním ovladačem v šourku otevře močovou trubici a vymočí se. Pak systém zase uzavře. Jedná se o poměrně složitý a nákladný systém a proto jsou v České republice pouze dvě centra, která tyto operace provádí.

Uretra – močová trubice

Urgentní inkontinence – nechtěný únik moče, který je způsoben předčasným stahem svaloviny měchýře, kterému předchází silné nucení na moč. Jedná se o postižení stěny měchýře nebo její inervace, svěrač močových cest je nepostižený.

Urolog – specialista v oboru urologie.

Urologické vyšetření – odborné vyšetření, které zahrnuje anamnézu, fyzikální vyšetření a dále odběr a vyšetření moče, odběr krve k laboratornímu vyšetření (nutné k posouzení

zánětu, funkce ledvin a k vyšetření prostatického specifického antigenu PSA, což je tzv. nádorový marker (ukazatel). Fyzikální vyšetření u muže nad 50 let musí zahrnovat vyšetření per rektum. To se provádí pohmatem přes konečník a umožní vyšetřit velikost a charakter prostaty. Navzdory různým představám není toto vyšetření bolestivé. Pokud je to nutné pro přesné stanovení diagnózy, provádí se ultrazvukové vyšetření, různá rentgenové vyšetření (prostý rentgenový snímek, CT), magnetická rezonance a další. Někdy je nutné provádět také invazivní vyšetřovací metody, například cystoskopie, ureterorenoskopie případně další.

Ureterorenoskopie – endoskopické prohlédnutí močových a ledvinné pánvičky. V dnešní době se nejčastěji používá pro vytažení kamenů z močových nebo ledviny. Může se používat také k diagnostice nádorů močových nebo ledvinné pánvičky.

Urologie – je chirurgický lékařský obor zabývající se diagnostikou a léčbou chorob vylučovací soustavy a mužských pohlavních orgánů.

Vyšetření moči – vyšetření moči je cennou diagnostickou metodou, která umí relativně snadno a rychle odhalit velké množství poruch a chorobných stavů. Moč jako taková nás informuje nejen o stavu a funkci močových cest, ale je i důležitou součástí [vyšetření ledvin](#). Vyšetření moči má více úrovní dle složitosti a náročnosti na laboratorní techniku. Nejjednodušší vyšetření pomocí testovacích papírků je levné a může ho snadno provést i obvodní lékař.

Zánět ledvin – je infekční zánětlivé onemocnění ledvin, většinou bakteriálního původu (přesněji se jedná o zánět ledvinné pánvičky, který přechází na zbylou tkáň ledviny). Může se vyskytovat jako akutní (rychlý nástup příznaků a závažný průběh) nebo chronický (dlouho trvající, s vleklými, méně závažnými příznaky, případně bez příznaků). Nejčastější příznaky akutního zánětu ledviny jsou vysoká teplota, bolest v boku a bolestivé močení. Pokud je navíc odtok moče z ledviny

blokován (například močovým kamenem, odumřelou tkání, hnísem apod.), pak se jedná o velmi vážné až život ohrožující onemocnění. Dalším rizikem nedostatečného nebo žádného léčení může být selhání ledvin.

Zánět močových cest – nebo také **infekce močových cest** je stav, při kterém lze prokázat přítomnost choroboplodných zárodků v moči a/nebo ve tkáních močového ústrojí. Tyto infekce jsou vyvolány především bakteriemi, v menší míře jinými mikroorganismy (např. chlamydiemi, mykoplazmaty, plísněmi a viry). Nejčastěji (z 80 %) je toto onemocnění vyvoláno bakterií *Escherichia coli*, která žije v našem zažívacím traktu. Mezi časté příznaky zánětu močových cest patří časté močení, bolest v podbřišku, řezání při močení, krev v moči, zvýšená teplota, nucení na močení, bolest při močení a další.

Zvětšená prostata – jedná se o nezhoubné zvětšení prostaty ([benigní hyperplazie prostaty](#) – BHP či BPH). Toto zvětšení prostaty způsobuje zhoršení vyprázdnění močového měchýře. To se projevuje jako zhoršení proudu moče, častým močením, zejména v noci. U nejzávažnějšího stavu dojde k zástavě močení – retence moče. Někdy může vznikat únik moče z přeplněného močového měchýře – inkontinence moče. Ta je odlišná od stresové nebo urgentní inkontinence, jedná se v podstatě o přetékání přeplněného měchýře.

Použité zdroje:

www.wikipedia.cz

www.vitalion.cz

www.medicabaze.cz

www.lekarske.slovníky.cz

www.celostnimedicina.cz

www.stefair.cz

Slovníček pro pacienty s onemocněním prostaty